

Dostoievski și poeții

Este știut că Dostoievski a avut o mare admirație față de poeți precum Pușkin sau Nekrasov, ultimul fiindu-i și prieten. În 1877 a ținut un discurs de evocare la moartea lui Nekrasov, provocând mari controverse. Trei ani mai târziu, cu puțin timp înaintea morții sale, va susține un faimos discurs despre Pușkin, la dezvelirea monumentului acestuia din urmă, în Moscova. „Un rus care nu-l înțelege pe Pușkin nu are dreptul să se considere rus”, spunea el (*Jurnal de scriitor*, vol. III, Editura Polirom, Iași, 2006, pag. 290). Controversele născute pe seama evocării lui Nekrasov au avut ca puncte de plecare și afirmații precum: „Pușkin rămâne până astăzi ca un soare care luminează concepția despre lume a intelectualității noastre (...) Față de el, Nekrasov e un punct, o minusculă planetă, dar desprinsă din acest soare uriaș” (Ibidem, pag. 295). Mai puțin este cunoscut faptul că unul dintre preferații săi era poetul Fiodor Ivanovici Tiutcev (1803 - 1873), cel care se cunoștea cu Heine și Schelling. Pentru a evalua preferințele dostoievskiene, redăm unul dintre poemele lui Tiutcev, *Silentium!*, o chemare amară la tăcere, o părere de rău care vizează faptul că oamenii nu se vor putea înțelege niciodată unul pe altul: „Taci molcom, nu trezi nici dor/ Adânc în suflet, nici fior./ Căci ele scapără și pier./ Precum luceferii din cer/ Răsar ca să apună iar./ Tu taci și ia aminte doar./ Simțirea cui să-ți o încrezi?/ Iar când te doare, să nu crezi/ Că alții te-au și înțeles./ Un gând rostit e un eres.../ Nu sparge unda de cleștar./ Tu taci și soarbe-i vlagă

cogito

Ion FERCU

Prin subteranele dostoievskiene (3)

doar./ Rămâi în sinea ta ascuns./ De vise tainice pătruns./ Căci visele se sting curând/ Când lumea prinde glas și când/ Lumina zilei vine iar./ Tu taci și ia”. Tiutcev este amintit în *Jurnal* cu trimitere la Nekrasov: „A existat în aceeași perioadă și Tiutcev, un poet de mare cuprindere și mai artist decât el și totuși Tiutcev nu va ocupa nicicând în literatura noastră un loc atât de important și memorabil ca acela care, incontestabil, îi va reveni lui Nekrasov. În acest sens, în rândul poezilor (...) el trebuie să stea după Pușkin și Lermontov” (Ibidem, pag. 287).

Interesantă este și percepția unor poeți din orizontul literaturii române cu privire la universul dostoievskian. În „Brumarul și Dostoievski” (martie 2010, *Ateneu*) notasem predilecția grozavă a lui Emil Brumarul pentru scriitorul rus. În „Cerșetorul de cafea”, acesta zice: „Există plăcerea enormă de a da citate. Oare ea n-ar putea fi dusă până la limită? De exemplu, să copiezi tot *Idiotul*, să comentezi cu un singur cuvânt: fantastic!, și să publici chestia asta”... Iată-l și pe Marin Sorescu (*Tineretea lui Don Quijote*, Editura Tineretului, București, 1968) glosând (poemul *Anticarul*) pe urmele lui Dostoievski: „De la Tolstoi și

Dostoievski/ Te poți aștepta la orice./ Ori să ajungi cineva/ Ori să-ți pierzi slujba”. Marin Sorescu aduce nu o dată vorba despre Dostoievski, punând în paralel opera poetului Baudelaire cu cea a romancierului rus (eroii care încep să-si povestească mizeria de viață). Gheorghe Grigurcu își intitulează un poem chiar... *Dostoievski*: „Interminabile sindrofii din respect pentru Dostoievski/ paginile cu pricina nu arată nimic/ oarbe cum ceasornicele/ azurul sau vidul sau trecerea sunt totuna/ înghesuți în această liniște/ ca-ntr-o sală de spectacol/ săraci așa cum am fost tăinuți/ tănuim noi înșine/ crezi oare că scrisul plagiază sufletul?/ patosul ne-ngăduie fără excepție/ jegul umbrei te protejează de asemenea/ știi să folosești doar prezența/ ca un iluzionist/ și-o despărțire de cuvintele ce n-au mai fost scrise/ din vina să zicem a stihilor/ posibile săruturi de mărgăritar pe decolteul hârtiei/ te-ai oprit și așteptat/ și nici până azi/ n-ai mai plecat nicăieri/ te simți împietrit/ în mâna Lui a-mpietrit înțelesul/ cum un mare oraș.”

Un poem al lui Leo Butnarul, publicat în decembrie 2010 (*România literară*), este un veritabil imn dedicat lui „Mășkin în ambuteiaj”: „În acest oraș – derutat nervos – este imposibil să

nu se pomenească în ambuteiaje/ și cneazul Mășkin// (Mășkin ce/ în traducere înseamnă *al șoarecelui*;/ Mășkin/ într-o cursă de șoareci - acest ambuteiaj/ antivoiaj...)// Prin urmare/ fără mișcare/ Mășkin e prins în ambuteiaj/ Vreme (pierdută) în care/ cei din jur claxonează injurios/ strigând huiduind/ «Idiotul»// Ei și ce dacă Mășkin e/ dintr-un alt secol/ dintr-un alt roman în care/ încă nu se știa de ambuteiaje ca/ predestinată mortificare?// Ei și ce dacă Mășkin-cneazul/ e fără mașină/ în mijlocul acestui ambuteiaj global/ infernal/ neomenos?/ Pentru că/ de fapt/ sensul ambuteiajului e unul/ cu mult mai serios/ mai fioros/ și trans-secular/ ca transă/ și lipsă de șansă/ pentru omul de rând/ sau pentru Noul Hristos// încât tu/ ai impresia (ca și cneazul poreclit/ *al șoarecelui*) că/ stând în mijlocul ambuteiajului/ sângele îți arde ca o torță/ până este din nou adunat/ într-un roman/ într-un poem sau/ mai sigur/ într-o cămașă de forță...”

Tudor Argezi traduce din I.A. Kuprin, I.A. Krilov, Anatole France, N.V. Gogol, La Fontaine, Bertolt Brecht, Moliere, Fr. Rabelais, Paul Verlaine, Rimbaud, Baudelaire, Teophrast, Walt Whitman, I. Ehrenburg, N. Mizin, I. Fonvizin, Tristan Bernard,

Bertolt Brecht, dar și din Dostoievski – *Amintiri din casa morților*, București, 1912, cu un *Cuvânt înainte*. Interesul lui Tudor Argezi pentru urâtul din viață devine o atitudine estetică, întâlnită și la Dostoievski în *Amintiri din casa morților*. Dintre traducătorii scriitorului rus de până la sfârșitul Primului Război Mondial, Tudor Argezi intră printre primii în consonanță cu scrierile lui Dostoievski. *Amintiri din Casa morților*, roman redat în limba română după un intermediar francez, reține atenția prin claritatea expresiei. De altfel, în această perioadă nu figurează în limba română nicio traducere din *Însemnări din subterană*, *Adolescentul sau Demonii*, opere revelatoare pentru creația dostoievskiană. Ca pretutindeni de altfel, între cele două războaie mondiale se observă o intensificare a interesului pentru opera dostoievskiană. Cu prilejul împlinirii a o sută de ani de la nașterea lui Dostoievski, Lucian Blaga apreciază că acesta este drept cea mai reprezentativă personalitate a spiritului slav. În articolul „Profetul revoluției ruse” (În *Voința*, anul II, 1921, nr. 71, conform Valeriu Sofronie, „Fenomenologia religiozității blagiene”), Blaga reamintește contemporanilor că Dostoievski nu a fost doar poet, gânditor, artist și psiholog. Despre el, scrie Blaga, ar trebui să se vorbească și ca despre un «profet al unui nou creștinism», în măsura în care va trebui asumată și ideea că nicio cultură, prin datele sale structurale, «nu se poate desprinde de religie».

Nichita Danilov (*Câteva gânduri despre Grigore Vieru, România literară*, nr. 5, 2009) amintește și despre pasiunea lui Grigore Vieru pentru Dostoievski: „Am petrecut, la un pahar de coniac, adus de el din Chișinău, o parte din noapte, punând țara la cale. Am vorbit despre Eminescu și Pușkin, despre Labiș și Esenin, despre Dostoievski, Gogol, Creangă și Rebreanu. Despre Breban, Preda, despre Cinghiz Aitmatov și Vladimir Rasputin... Din când în când Grigore Vieru îmi făcea semn să vorbim mai încet. În plină perestroikă, eram urmăriti cu atenție. Ne confesam în șoaptă, apoi uitam de supraveghere și ridicam glasurile”. Și Nichita Danilov, „un aplicat cititor al literaturii ruse de foarte bună calitate”, este „fascinat de Dostoievski, în special (cititorul poeziei lui Nichita Danilov știe de multă vreme acest lucru), dar și de Gogol, de Bulgakov sau poate chiar de Venedikt Erofeev (chiar dacă acesta este mai puțin cunoscut în România), autorul ieșean intenționează intertextual, uneori, un dialog cu faimoșii săi predecesori mai sus amintiți, dar nu oricum, ci prin intermediul unor personaje corcice (...) Dostoievski este prezent mai degrabă ca o eminentă cenușie înveșmântată într-o ceață londoneză, bântuitor fiind el prin mai toate cărțile lui Nichita Danilov”, scrie Ruxanda Cesereanu (*Ospiciul lui Nichita Danilov, Steaua*, Nr. 4/ 2008).

Ctitoriile religioase ale familiei Buhuș în fondurile arhivistice românești

Buhuș reprezintă una dintre cele mai vechi familii boieresti din Moldova, iar ctitoriile ei, ca număr și ca valoare artistică, pot rivaliza cu multe altele, ridicate în secolele XVII-XIX, de către nenumărate familii de spîță nobilă.

„Coborători” din familia Stravici, prin stăpânirea unui mare număr de sate, și-au asigurat o consistentă bază economică, care i-a ajutat să stabilească legături cu mai toate familiile nobiliare influente ale teritoriilor de la est sau de la sud de Carpați. Pe aceste coordonate au putut să-și asigure și o largă bază politică, lipsind doar două elemente pentru ca descendenții Straviceștilor să se poată amesteca în „ițele” politicii, acelea de a fi „dotați pentru aceasta și să o vrea”. Însă, nici de aceste ultime inconveniențe nu au dus lipsă, pentru că, „toți au fost oameni neastâmpărați, destul de ageri pentru a putea să-și mulțumească ambiția prin înălțare la culmile scării boieresti”. Astfel, au îndeplinit dregătoria de logofăt, din tată-n fiu: Dumitru Buhuș, apoi fiul său Nicolae Buhuș și nepotul Ioan Buhuș – au lăsat cuvântul domnitorilor înscris în documentele, care-au fost emise de cancelaria Moldovei, timp de aproape un secol.

Înrudiți îndeaproape cu Grigore Ureche, Miron Costin, Nicolae Costin, Constantin Cantacuzino stolnicul – membrii familiei Buhuș au cochetat ei înșiși cu muza Clio, fiind, fără doar și poate, personalități complexe, cu o perspectivă economică, politică și culturală deosebită.

Dumitru Buhuș vistiernicul a căutat, între 1626 și 1632, să-și asigure răscumpărarea păcatelor și prin înscrierea numelui printre ctitorii Mănăstirii Bisericanii (sat Scăricica, comuna Vișoara, județul Neamț), alături de mai vechii domnitori Ștefăniță Voievod și Petru Rareș.

Marele logofăt Nicolae Buhuș a ctitorit un alt lăcaș de rugăciune, anume cel al Bisericii „Răducanu” din Târgu Ocna, județul Bacău. Buhuș a zidit biserica la 1664, dar aceasta, fiind refăcută de Radu Răducanu Racoviță, mare logofăt la 1762, avea să rămână nu cu numele primului ei ctitor, ci cu numele celui din urmă. În pisania bisericii regăsim și următorul text în limba franceză: „Après avoir réglé les fortunes publiques des donnés des leçons aux plus grands politiques” – un adevărat mesaj politic peste colbul veacurilor.

La conacul lui Teodor Buhuș, din satul Crivești (comuna Vânători, județul Iași) se mai păstrează încă urme ale ruinelor caselor familiei Buhuș și ctitoria lor, o biserică fostă „Sfinții Voievozi”, ridicată în secolul

al XVII-lea și refăcută între 1778 și 1785 de Sevastița Buhuș, soția lui *Dumitru Buhuș vornicul*. Este, în fapt, ultima ctitorie importantă din perioada de glorie a acestei familii reprezentative a județului Bacău și a Moldovei istorice.

Cei înclinați spre meditație, ar găsi, poate, semnificativă această potrivire de nume și de situații: familia Buhuș a început să se ridice odată cu *Dumitru Buhuș vistiernic*, a apus și s-a stins odată cu *Dumitru Buhuș vornic* – ambii aflându-se în locurile de veci sub pietre de mormânt, unul lângă altul, la Crivești.

În vechea incintă a Mitropoliei din Iași a fost ridicată în secolul al XVII-lea Biserica Stretenia, cu hramul „Întâmpinarea Domnului”, care este cea de-a treia ctitorie a familiei Buhuș, ctitor fiind „doamna Anastasia, a fericitului răposatului Domn Ducăi-Vodă, ci-au fost Domnu Țării Moldovei și Ucrainei, roaba lui Dumnedzău”. Printre ctitoriile familiei Buhuș din secolul al XVII-lea, ar mai putea fi menționată și biserica din Bârlești (Vavatești, județul Iași). Tot la Bârlești se află și curtea veche, boierească, a familiei Buhuș, intrată în proprietatea familiei Palade, odată cu întreg satul.

Cu toate acestea și ctitoriile din secolul al XIX-lea au importanța lor. Biserica de la Telinești-Orhei, este reclădită după 1815 cu banii lăsați de Zmaranda Buhuș, fiica lui Șerban Buhuș. La Șerbotești, comuna Solești, județul Vaslui, s-a ridicat o biserică, așezământ care a fost restaurat în anul 1817, de către *Teodor Buhuș comisul*. Biserica „Sfinții Voievozi” de la Bodești (azi Buhuși) este clădită de același Teodor Buhuș, între 1811 și 1817. Nu în ultimul rând, schitul Horaia/Horăicioara de la Crăcăoani, județul Neamț este refăcut pe la 1830 de către *arhimandritul Iermoghen Buhuș*.

Reprezentanții familiei Buhuș n-au avut preocupări legate exclusiv de diplomație, intrigi, capă și spadă. Ei s-au manifestat, pe lângă cele enumerate anterior, și în „artele păcii”. Au fost preocupați de literă, istorie și s-au gândit și la cele sfinte, imprimându-și numele în ctitorii religioase, așa cum apar ele menționate în documentele din fondurile arhivistice. Chiar dacă în aceste din urmă preocupări au fost mai puțin interesați decât alți iluștri contemporani, au lăsat, totuși, în urma lor, valori care au învins timpul până în zilele noastre.

Dimitrie-Ovidiu BOLDUR